

Clemència Isaura i la medalla tolosana dels Jocs Florals

M. CRUSAFONT I SABATER

*«Clemència Isaura encara de roses i englantines
fa cada primavera present als Trobadors»*

Joan Almirall transcrivía aquests versos verdaguerians en presentar una medalla dedicada a Clemència Isaura que li apareixia plena d'incògnites. Aquest autor suposà que la medalla, datada el 1819, podia al·ludir als Jocs Florals catalans, iniciats al segle XIV però no pas restaurats fins al 1859 després d'una llarga interrupció de gairebé quatre segles. Si els Jocs havien reprès el 1859, com explicar l'existència d'una medalla que semblava referir-s'hi i que duia la data 1819.¹

Poc més tard, R. Calestroupat desvetllava l'enigma aparent de la peça. Aquesta no es referia pas als Jocs Florals catalans sinó als de Tolosa de Llenguadoc. Els Jocs tolosans havien estat instaurats el 1323 per set poetes de llengua occitana amb la finalitat de redreçar el conreu literari de la seva llengua. Els jocs tolosans no es varen interrompre mai i encara són vigents d'alguna manera. Des de l'any 1725 el nombre d'organitzadors o mantenidors era de 40 i a partir del 1754 cada un d'ells rebia com a jetó de presència una medalla d'argent amb l'efígie de Clemència Isaura d'una banda i un pom de flors a l'altra banda. En descriure aquesta medalla o jetó, Calestroupat diu que porta la data 1323.²

1. J. ALMIRALL. «Dues medalles amb enigmes». *Acta Numismàtica* IV. Barcelona 1974, pp. 297-300.

2. R. CALESTROUPAT. «Notes sur l'Académie des Jeux Floraux de Toulouse 1323-1975». *Acta Numismàtica* V. Barcelona 1975, pp. 183-185.

La funció de la medalla i la seva adscripció restaven aclarides, però hi havia una petita contradicció: la medalla d'Almirall, reproduïda en fotografia, portava la data 1819 mentre que la que descrivia sens reproduir-la Calestroupat era dataada el 1323. ¿Com explicar aquesta diferència?

Segons Calestroupat hi hagué una primera medalla o jetó datat el 1754 que estigué en ús fins que l'any 1812 s'acordà d'innovar-ne una altra perquè els encunys s'havien perdut «pendant la tourmente révolutionnaire». Llavors hauria sorgit la nova medalla dataada el 1323.³

Al cap dels anys hem pogut comprovar que hi ha, en realitat, tres tipus diferents de medalles: la del 1754, la del 1819 i la moderna.

La del 1754 fou reproduïda en fotografia per Calestroupat i no presenta cap altre problema d'identificació. La que s'acordà fer el 1812 deu ésser la que va descriure Almirall i que porta la data 1819, segons veiem a la fotografia que en dóna. El retard de set anys té poca importància si tenim present que el jetó del 1754 havia estat projectat gairebé vint anys abans, el 1735.⁴ Finalment hi ha un tercer tipus, el més modern, que porta efectivament la data 1323, al·lusiva a la fundació dels Jocs, i que és la descrita, però no pas reproduïda per Calestroupat. Es dóna doncs la curiosa circumstància que la medalla amb data més antiga és la més moderna, per bé que el seu aspecte no pot enganyar ningú.

La medalla d'Almirall, dataada el 1819, degué ésser creada efectivament en aquesta data i porta la signatura EUGÈNE DUBOIS F. La bona factura de la peça, el fi traçat de les lletres i l'alt relleu de les vores la fan ben adient a la data que porta gravada. A més de l'exemplar d'argent descrit per Almirall nosaltres n'hem pogut veure un altre, fet amb els mateixos encunys però obrat en aram.

La medalla tardana mencionada per Calestroupat reproduceix amb tot detall el tipus del 1819 però la data és ara 1323. Fora d'aquest canvi en la data la resta de l'encuny fou, amb tota seguretat copiat d'un exemplar de la medalla del 1819. Alguns detalls revelen, però, la còpia. Els relleus són menys acusats, les parpelles de Clemència Isaura són menys preeminents i donen uns ulls més apagats i el rull que penjava davant del cap es recolza ara sobre el front, canviant un xic el perfil de la figura. També les tiges del ram del revers són més gruixudes, llevant elegància al conjunt. Com que el copiador, probablement un reproduïdor mecànic d'encunys, no degué poder transportar els fins traços de la signatura del gravador Eugène Dubois, aquest nom fou gravat de nou amb un altre tipus de lletra, llatí i rectilini, ben diferent de l'original. A més, la F que hi ha al final de la signatura té el travesser de dalt caigut. D'aquestes medalles modernes en coneixem d'argent i de bronze. Les d'argent tenen un toc més apagat que les antigues, cosa que sembla traïr una aliatge més baix. Al cantell de les antigues d'aram no hi ha marques i a les d'argent hi veiem una espècie de llir i la menció ARGENT. A les modernes

3. Ibid. pàg. 185.

4. Ibid, ibid.

la marca és una bestiola passant a l'esquerra. Les de bronze porten, a més, la menció BRONZE i a les d'argent hi trobem les variants ARGENT, 1 ARGENT i 2 ARGENT.

Els pesos de les modernes són lleugerament superiors que els de les antigues: el bronze modern pesa 21,8 gr contra els 16,3 de l'aram antic i les d'argent modernes oscil·len entre 21 i 23 gr contra els 17/18 de les antigues.

Sembla clar que el procés de creació de les medalles tolosanes dels Jocs Florals fou el següent:

- 1754 Creació del primer jetó-medalla.
- 1819 Creació del segon jetó, de tipus variat.
- abans de 1942 Creació del tercer jetó que copia l'anterior però amb data 1323.

No coneixem la data exacta de la creació del tercer jetó. Sabem que fou abans del 1942 perquè en un opuscle dedicat als Jocs d'aquell any hi consta produït a la portada el dibuix d'aquest tipus.⁵ És molt probable, però, que fos iniciat molt abans perquè els quatre exemplars que coneixem de la medalla del 1819 mostren a la part de dalt de l'anvers, just sobre la primera L de FLORAL una marca reveladora d'un inici de fisura de l'encuny. Si cada vegada s'havien d'emetre 40 jetons de presència per als mantenidors i potser encara altres medalles complementàries, és evident que la fisura devia acabar per provocar la ruptura de l'encuny.

Tenim doncs tres tipus de medalles o jetons i per als dos darrers constatem l'existència d'exemplars d'argent i altres d'aram o bronze. Com que no sembla raonable que hi hagués diferències entre les peces donades als 40 mantenidors, l'aparició de medalles d'aram o bronze més aviat sembla indicar que a més de les 40 tradicionals se'n devien fabricar d'altres per a obsequiar altres persones, potser participants al certamen, autoritats, etc. o potser per destinar a la venda. Sembla clar, en qualsevol cas, que hi hagué una extensió de l'ús de les medalles fora del cercle estricte dels 40 mantenidors.

Totes aquestes medalles (que malgrat el seu ús com a jetons tenen totes les característiques de les medalles) porten els mateixos tipus bàsics i les mateixes llegendes. A l'anvers el bust de Clemència Isaura mirant a l'esquerra i la llegenda CLEMEN ISAUR LUD FLORAL RESTAURATRIX i al revers unes flors i la llegenda HIS IDEM SEMPER HONOS. L'execució, és, en canvi, força diferent. La medalla del 1754 signada C.N.R. és molt matussera en tots els seus dibuixos i porta les flors del revers sorgint d'un parterre. Les del 1819, d'Eugène Dubois són d'un treball molt més acurat i té les flors recollides en un pom. Altra diferència d'aquest segon tipus la dóna l'addició d'una lira a la dreta del bust de Clemèn-

5. *Remerciements de M. Jean Lebrau et reponse de M. Louis Théron de Mountagné. Académie des Jeux Floraux. Toulouse 1942.*

cia, a l'anvers. Pel que fa a la còpia tardana o tercer tipus, ja hem dit que reprodueix, amb menys vistositat els tipus del 1819, canviant la data que passa a ésser 1323. Un altre petit detall d'aquest tipus és que afegeix un accent sobre la segona e d'Eugène a la signatura de l'artista.

Les característiques físiques de les medalles són les següents:

<i>Tipus</i>	<i>Data</i>	<i>Metall</i>	<i>Pes</i>	<i>ø</i>	<i>Referència</i>
Primer	1723	argent	-	36,5 mm	Calestroupat
Segon (A)	1819	argent	18,6 gr	35,5 mm	Almirall
Segon (B)	1819	aram	16,3 gr	36 mm	
Tercer (A)	a. de 1942	argent	21/23 gr	36 mm	
Tercer (B)	a. de 1942	bronze	21,8 gr	36 mm	

La bellesa d'aquestes medalles contrasta amb la trista i lamentable desnaturalització dels Jocs Florals tolosans. L'any 1323 els trobadors provençals s'havien proposat donar impuls a la seva meravellosa llengua, tan adient per al conreu poètic. Era, probablement, un intent de redreç després de l'ensulsiada de Muret que posava tan greument en perill el seu futur com a poble. Aviat, però, els Jocs es varen afrancesar. Al s. XVI el Consistori dels Jocs Florals s'havia convertit en el Col·legi de Retòrica i de Poesia Francesa i atorgava el premi al poeta Ronsard.⁶ A l'opuscle del 1942 que comentàvem més amunt es publiquen els discursos de dos mantenidors. Tots dos són íntegrament en francès i es refereixen reiteradament a la poesia francesa. En 48 pàgines de text trobem una única menció a l'ocità a la pàgina 25 quan parla del «bet ceu de Pau», però aviat cuita a traduir en nota a peu de pàgina «beau ciel de Pau» no fos cas que li diguessin «patois».

L'esclafament lent però inexorable de la llengua i de la cultura occitana vingué darrera les hordes carnisseres de Simó de Montfort a completar l'obra de destrucció. Fins la veu dels poetes ha estat ofegada. Com diu Jordi Ventura «en cap altre país no és possible de veure un exemple més clar d'una civilització ofegada per una altra».⁷

Davant la tomba occitana, una tomba que somniem flamejant, ens podem preguntar: què hi ha guanyat França, tan admirable en tants d'altres aspectes, destruint una de les més belles i riques cultures que tenia sota la seva sobirania?

6. J. VENTURA, *Les cultures minoritàries europees*. Barcelona 1963. Pàg. 111.

7. *Ibid.* pàg. 131.

1

2

A

2

B

3

B

